

Uluslararası Hukukta Ve BM Sisteminde Askeri Müdahale Olgusu

Dr. Levent Ersin ORALLI¹

Özet

Askeri müdahale devlet egemenliğinin temel ilkelerini zedeleyen bir olgu olarak uluslararası hukuk nezdinde illegal bir davranış olarak değerlendirilmektedir. Devletlerarası ilişkilerde kuvvet kullanma uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olması haline bağlıdır.

Birleşmiş Milletler teşkilatının temel amacı uluslararası barış ve güvenliği korumaktır ki, bu paralelde barışın devamını sağlamak amaçlı genel kabul gören düzenlemeler gerçekleştirmektedir. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda kuvvet kullanma birkaç istisnai durum haricinde yasaklanmıştır. Birleşmiş Milletler Antlaşmasında kuvvet kullanma ve askeri müdahale kararları Güvenlik Konseyince alınmakta ve uygulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Kuvvet Kullanma, Askeri Müdahale, Haklı Savaş, Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyi.*

The Fact of Military Intervention in the International Law and System of United Nations

Abstract

The case of military intervention means breaking the basic principle of state sovereignty that it is considered an illegal act in international law. Use of force in international relations is possible if the threat to international peace and security.

The main purpose of United Nations is to keep international peace and security. In this way, to take agreed regulations that enable providing the continuity of peace. The use of force is prohibited excluding a few exceptional cases in the United Nations Charter. Under the United Nations Charter, the use of force and military intervention is decided and managed by the Security Council.

Keywords: *Use of Force, Military Intervention, Rightful War, United Nations, Security Council.*

¹ Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Araştırma Görevlisi

Giriş

Hukukun varlık sebebi toplumsal düzeni sağlanmaya yönelik kuralları belirlemek ve bu kurallara uyulmasını sağlamaya yönelik müeyyideler ortaya koymaktır. Temelde bir ülkesel gözleme dayalı olarak ortaya konulan hukuk altyapısı, iç hukuk bakımından gerekli olduğu kadar uluslararası toplum bakımından da temel bir gereksinime işaret etmektedir. İnsanlık tarihinin varlığına şahitlik eden şiddet olgusu, toplumsal düzen kurallarını zorunlu kılmakta ve bir arada yaşamaya ilişkin kurallar şiddet sarmalını bastırabilme güdüsünden kaynağını almaktadır. Düzene tehdit oluşturan şiddet algısı, uluslararası alanda değerlendirildiğinde en klasik biçimiyle devletlerarasında gözlenmekte ve devletlerin amaçlarına ulaşmak için diplomatik teamüller yerine askeri güce müracaat etmeleri meselesi, uluslararası hukuk alanının en derin tartışma konularından birini teşkil etmektedir.

Uluslararası hukukta kuvvet kullanma şeklinde ifade bulan şiddet ve çatışma durumunun belirli bir düzene oturtulması ve hukuki bir zemine indirgenmesi süreci olarak ifade bulacak mekanizma Birleşmiş Milletler Teşkilatı ile sağlanmaya çalışılmıştır. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda kuvvet kullanma eylemleri meşru olarak değerlendirilen birkaç istisnai durum haricinde yasaklanmıştır. Ancak, devletler arasındaki ilişkiler yumağının ortaya çıkmasından Birleşmiş Milletler Antlaşması dönemine kadar geçen süre zarfında kuvvete başvurma ve askeri müdahale olguları, devletler için çoğu zaman bir hak olarak ele alınmıştır.

Egemenliğin tamamlayıcısı olan bağımsızlık prensibine rağmen, bekasını koruma vazifesiyle donatılmış siyasi bir varlık olarak devlet, ortaya çıkışı itibariyle uluslararası ilişkilerde öngörülen iyi niyet ve ahde vefa karinesini çürütmekte bir beis görmemiş ve devletler kuvvet kullanma ve askeri müdahale olgularını meşrulaştırmak için çeşitli tezler ortaya koymuş, silahlı güce başvurulması ile çatışmanın yürütülmesi süreçlerinin legalize edilmesi adına bir takım kurallar belirlemişlerdir.

1. Uluslararası Hukukun Gelişimi Ve Askeri Müdahale Olgusu

Savaşın meşru bir gerekçeye dayandırılması, uluslararası hukukun tek aktörü olacak şekilde devletlerin mutlak egemenliğine dayalı bir sistemin hakim olduğu 16. yüzyıla kadar ahlaki ve geleneksel bir zorunluluk olarak görülmüştür. Romalıların yayılcı perspektifi

dahilinde medeniyet götürmeye dayalı bir projeksiyon etrafında geliştirilen bir kavram olan “haklı savaş” kuramı, askeri müdahale ve fetih olgularının hakkaniyete ilişkin ya da hukuki gerekçeleriyle değil; bir takım şekil şartlarına uygun olup olmadığı ile ilgilenmiştir.²

Roma İmparatorluğu’nun yıkılmasından sonra “haklı savaş” doktrini Hıristiyan kilisesi tarafından kabul edilmiş olup, misyonerlik temelli adımlarda, kabile yaşamına son verilerek modern bir örgütlenme görüntüsüne geçiş için kullanılmıştır. Orta Çağ’ın kapanması ve ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte devletlerin egemen eşitliği prensibini temel alan modern uluslararası hukuk yaklaşımı ortaya çıkmıştır ki, bu normlar hiyerarşisine dayalı düzen, kuvvet kullanma anlayışında sadece tutum değişikliği ile sonuçlanacak yumuşak bir geçişe sahne olmuştur. Bu dönemde, haklı savaş doktrini laikleşmiş ve prensiplerin ahlaki boyutlardan öte hukuki temellere dayandığı bir geçiş sürecine dahil olunmuştur.³

Hukuki alt yapısı dönemin büyük devletlerinin nezaretinde belirlenen asker kullanma ve kuvvete başvurma olgusu, 19. yüzyıla kadar egemenliğin gereğinden kaynaklanan bir hak ve yeri geldiği zaman bir zorunluluk olarak varlığını sürdürmüştür. Devletler belirledikleri yetki sahalarında ve uzun vadeli hedeflerine yönelik olarak çizdikleri hinterlandlar dahilinde belirli coğrafyalara müdahale etmekten çekinmemiş ve hatta lider odaklı doktrinlerle temellendirerek askeri müdahale gereksinimini taçlandırmışlardır. Devletler bu dönemde mutlak egemenlik anlayışının bir gereği olarak sahip oldukları bu haktan kolaylıkla vazgeçememişler ve askeri müdahaleye başvurduklarında “haklılık” retoriğini başka adlar altında kullanmaya devam etmişlerdir.⁴

19. yüzyıl boyunca yaşanan menfi tutum ve düzen bozucu davranışlar, doğal olarak çeşitli uyuşmazlıkları ve menfaat çatışmalarını beraberinde getirmiş; yaptırım mekanizmaları belirginlik kazanmayan, sadece örf ve adet temeliyle ayakta durmaya çalışan uluslararası hukukun sağlamayı hedeflediği düzene yaklaşamamıştır.⁵ Birinci Dünya Savaşı’na kadar

² Haklı Savaş kavramı ve tarihsel seyri ile ilgili daha geniş bilgi için bkz.; Fulya A. Ereker, “İlkçağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavramı”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 1, Sayı 3, Güz 2004, ss. 1-36.

³ Funda Keskin, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1998, s. 22, 23.

⁴ Fatma Taşdemir, **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, Ankara, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, 2006, s. 96, 97.

⁵ Michael Kirby, “**International Law And The Common Law: Conceptualising The New**

geçen zaman diliminde uluslararası ilişkilerde bir hak noktasında değerlendirilen kuvvet kullanma ve askeri müdahale olgularına ilişkin olarak ilk defa 1899-1907 La Haye Sözleşmeleri'nde, bu hakkın kullanım koşulları ve ortaya çıkan zayıflığın azalmasına ilişkin tedbirler alınmasına rağmen, bir sınırlama yoluna gidilmemiştir.⁶

1907 La Haye Konferansı'nda, dönemin güçlü Avrupa devletlerinin, başka bir devletten alacakları olan vatandaşlarının alacaklarının zorla tahsili adına uluslararası sorumluluk mekanizmasını andırır şekilde, borçlu devletlere karşı kuvvete başvurabilmelerini belli şartlara bağlayan Drago-Porter Doktrini⁷ ile askeri müdahale hakkına somut normlara dayalı bir sınırlama getirilmiştir.⁸

Askeri müdahale olgusuna set çekilmeye çalışılması, silahlanmaya paralel olarak kuvvet kullanma girişimlerine karşı tedbirler alınmasına ilişkin prensiplerin temellendirilmesi Birinci Dünya Savaşı'na ve savaş esnasında sırasında yaşanan büyük kayıplara engel olmayınca, barışı koruma yolunda alınması gereken tedbirlerin daha somut ve yaptırım mekanizmalarını içerir şekilde olması, üstelik tüm bunların bir platform etrafında gerçekleştirilmesi gereği kaçınılmaz bir noktaya ulaşmıştır. 20. yüzyıl başlarına kadar zımnen de olsa devletlerin başvurabileceği meşru bir dış politika aracı olarak görülen güç kullanma, Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde uluslararası sistemi tehdit eder hale gelen bir olgu olarak görülmeye başlanmıştır.

Devletler hukukunu ve ilişki düzeyini zirveye ulaştıran, barışçıl tedbirleri bir bütün halinde sıralamayı öngören oluşumlar içerisindeki temel zıplama noktası, milletlerarası kuruluşların ivme kazanmasıyla gerçekleşmiştir.⁹ Öncelikli konu sahası itibarıyla teknik konularda teşekkül eden uluslararası kuruluşlar, silahlanmanın ve savaşların yıkımının ardından barışçıl amaçlara yönelmiştir.

Relationship", The University of Adelaide, Fourth James Crawford Biennial Lecture on International Law, 14 October 2009, ss. 16-20.

⁶ İbrahim Kaya, **Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, Ankara, 2005, s. 169.

⁷ Drago-Porter Doktrini'ne göre: "Sözleşmeciler Devletler, bir ülkenin hükümetinin diğer bir ülkenin hükümetinden kendi vatandaşlarının sözleşmeye dayanan borçlarını tahsil etmek amacıyla silahlı kuvvete başvurmaması, böyle bir teklifi kabul ettikten sonra tahkimname yapılmasını önler ya da tahkimden sonra karara uymazsa, bu yükümlülük uygulanmaz."

Sözleşme metni için bkz.: **Limitation of Employment of Force for Recovery of Contract Debts (Hague, II)**; October 18, 1907, (http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague072.asp). (Erişim Tarihi: 10.09.2012)

⁸ Melda Sur, **Uluslararası Hukukun Esasları**, Beta Yayınları, İstanbul, 2006, s. 252.

⁹ Mehmet Aydoğan Özman, **"Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller"**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt XXI, Sayı 1, 1964, s. 76.

2. Milletler Cemiyeti Misakı Ve Kuvvet Kullanma Yasağı

Barışı sağlamanın ve paralelinde korumanın metodunun ekonomik ve siyasi işbirliklerinden geçtiğine dair oluşan ortak irade, devletleri yeni çözüm sahalarında buluşmaya itmştir. Siyasi ve güvenlik zeminli kuruluşların yanına, sosyal ve ekonomik yapılanmalar, ardından da yaptırımı somut uluslararası yargı organları tarafından destelenen insan haklarının uluslararası alanda korunmasına ilişkin kuruluşların eklenmesiyle, gerek devletlerarası hukuk gerekse devletlerin egemenlik kudreti yeni bir aşamaya dahil olmuştur.

Bu noktada ilk somut girişim 1920 yılında Milletler Cemiyeti'nin kurulması olmuştur. Milletler Cemiyeti Misakı çerçevesinde Cemiyetin genel amacı uluslararası barış ve güvenliği muhafaza etmek ve uluslararası işbirliğini ilerletmek şeklinde ele alınmıştır.¹⁰ Devletlerin uluslararası sistemi barışçıl bir yapıya dönüştürmelerinin çabası olarak şekillenen Milletler Cemiyeti, özellikle dönemin Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson'un, tüm devletlerin tek çatı altında buluşabilecekleri bir platform üretmeleri durumunda, menfaatlerin ortaklaştırılacağı ve barışın sağlanacağı inancı üzerine inşa edilmiştir.¹¹ Milletler Cemiyeti'nin oluşturulmasında Birinci Dünya Savaşı'nın büyük etkisi olduğu muhakkaktır ki, o döneme kadar egemenliklerinden taviz vermemek adına bu denli geniş çaplı bir siyasi zeminde bir araya gelmeyen devletler, savaşın tahribatının sebep olduğu endişeye paralel olarak barışçıl bir sürece imza atmak adına bu çatı altında buluşmuşlardır.

Misak devletlere uyuşmazlıkları barışçıl yollarla çözme ve bu yollar tüketilinceye kadar savaşa ve askeri müdahaleye başvurmama konusunda yükümlülükler getirmiştir.¹² Kurucu Misak'ın 16. maddesi üye devletlerin taraf olduğu savaş durumlarına ilişkin düzenlemeler içermektedir. 1. fıkra itibariyle, "Cemiyet üyelerinden biri, yükümlülüklerine aykırı olarak savaşa başvurursa, Cemiyet'in bütün öteki üyelerine karşı, bu davranışıyla bir savaş eyleminde bulunmuş sayılır. Bu üyeler onunla, ticaret ya da maliye ilişkilerini hemen kesmeyi yükümlenirler." Cemiyete üye tüm devletlerin, Misak hükümlerinin dışına çıkarak savaş ilanında bulunan devlete karşı ortak bir cephe

¹⁰ Oral Sander, **Siyasi Tarih II**, İmge Kitabevi, Ankara, 1998, s. 33.

¹¹ Çiğdem Tunç, "**Değişen Dünya Düzeni, Değişen Barış Gücü Misyonları ve Türkiye'nin Katkısı**", Avrasya Dosyası, BM Özel Sayısı, Cilt 8, Sayı 1, İlkbahar 2002, s. 258, 259.

¹² Enver Bozkurt, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma**, Asil Yayınları, Ankara, 2007, s. 7.

yaratması zorunluluğunu kabul ediyor olması, üstelik bu kararın da ihtilafa taraf devlete rağmen ortaya çıkması, devletlerin askeri tedbirlere dayalı çözüm mekanizmalarına karşı teorik zeminde hemfikir olduklarını ortaya koymaktadır.

Üstelik ilgili maddenin 3. fıkrasında da, "... Üye Devletler, Cemiyet'in yükümlülüklerine saygı gösterilmesini sağlamak için ortak eyleme katılan her Cemiyet üyesinin kuvvetlerinin kendi ülkesinden geçmesini kolaylaştırmak üzere gerekli önlemleri alacaklardır" ibaresi bulunmaktadır ki, üyeler Cemiyete dahil olarak gerekli şartlar dahilinde ülkesel yetkilerine getirilen bu sınırlamayı kabul etmek ve topraklarını yabancı askerlere açmak durumundadırlar.¹³

Şüphesiz, devletler imza attıkları tüm sözleşmelerin hükümleriyle bağlanmaktadır ve belirli bir çerçeve içerisine girmeyi taahhüt etmektedirler. Uluslararası kuruluşlara üyelik sürecini de çok sayıda devletin karşılıklı taahhütlemesi olarak değerlendirir ve çok taraflı bir antlaşmaya indirirsek, kurucu antlaşma ya da daha sonra taraflarca alınacak ortak kararlar üye devletleri belirli bir disiplin altına alacaktır. Milletler Cemiyeti Misakı'nın 8. Maddesi çerçevesinde, Cemiyet Üyeleri, barışın sürdürülmesi için, ulusal silahların, uluslararası yükümlülüklerin yerine getirilmesiyle bağdaşabilecek en düşük düzeye indirilmesi zorunluluğunu kabul etmektedirler. Bu yaklaşım, Cemiyete üye olan devletlerin La Haye Sözleşmelerinden sonra silahlanma sürecine son verilmesi hususunda karşılıklı denetim mekanizmalarına dayalı tedbirler alınmasına sıcak baktığının açıcı bir göstergesi niteliğindedir.

Barışçıl yolların denenmesinin bir zorunluluk olarak dile getirilmesine rağmen, askeri müdahale olgusuna da yer verilerek meşru bir savaş kurgusu yaratılıyor olması, Misak'ı barışçıl girişimlerin çeşitlendirilmesi noktasında zayıflatmıştır.

Misak savaşı bir bütün olarak yasaklamamış, sadece meşru ve meşru olmayan savaş ayrımına gitmiş, kuvvet kullanılmasını mutlak derecede veto eden bir kurumsal anlayıştan ziyade, geciktirici veto kartına sahip bir tavsiye mekanizması rolüne soyunmuştur.¹⁴ Bu çerçevede Misak'ta "savaşa başvurma" yolunun açılmış olması Misak hükümlerinin etkinliğini zayıflatan önemli bir unsur olmuştur.¹⁵ Devletler resmi bir savaş ilanı olmaksızın gerçekleştirdikleri "savaşa varmayan kuvvete

¹³ Mehmet Aydoğan Özman, "Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller", s. 82.

¹⁴ Ayşe Nur Tütüncü, *İnsancıl Hukuka Giriş*, Beta Yayınları, İstanbul, 2006, s. 14.

¹⁵ Funda Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karşıma ve Birleşmiş Milletler*, s. 30.

dayalı tedbirlerini” bu tedbirlerin “uyuşmazlıkları barışçıl yollarla çözüme yöntemleri” arasında yer aldığını iddia ederek, Misak çerçevesindeki yükümlülüklerinden kurtulmaya çalışmışlardır.

Devletlerarası teşkilatlanmalar vasıtasıyla kuvvete başvurma olgusunun zayıflatılmasının yolu toplumlarda olduğu gibi bir “genel irade”nin varlığına dayanmaktadır ki, tüm üyelerin aynı anda aynı yöne hareket etmesi her zaman olasılık dahilinde olmamaktadır. Misakın 5. maddesinin 1. fıkrasında, “İşbu Misak hükümlerinde açıkça başka türlü öngörülen durumlar dışında, Genel Kurulun ya da Konseyin kararları, toplantıda temsil edilen Cemiyet Üyelerinin oybirliğiyle alınır”¹⁶ ibaresine yer vererek, devletlerin iradeleri dahilinde üye oldukları uluslararası bir yapının, taraflardan herhangi birinin uygun görmemesi halinde hareketsiz kalacağına dair, mutlak egemenlik anlayışın benimseyen bir durum söz konusudur. Bir uyuşmazlığın askeri müdahaleye varmadan ele alınması ve çözülmesi noktasında oy birliği lüzumunun belirmesi, Misak hükümlerini geriletmiştir.

Milletler Cemiyeti’nin, devletlerin egemenliğini dengeleyerek uluslararası sitemde bir genel irade tesis edememesinin altında yatan sebeplerden bir diğeri de, uluslararası hukukun devletlerin iç hukuk mekanizmalarından ayrılan temel özelliği olacak şekilde, Misak’ın uygulanmasını sağlayacak zorlama tedbirlerine sahip olmamasıdır. Misak’a göre Cemiyet’e üye olmak ya da üyelikten ayrılmak hususlarında devletlere bir serbesti tanınmıştır. Şüphesiz bu durum klasik uluslararası kuruluşların devletlerin rızaları çerçevesinde oluştuğu realitesine gayet uygundur; aksi takdirde üyelikten çıkmaya dair bir serbesti bulunmasaydı devletlerin egemenlik yetkileri büyük oranda paylaşılmış olarak nitelendirilebilirdi. Ancak Milletler Cemiyeti modelinin temel sıkıntısı, üyelikten çıkılması noktasında maddi yaptırım olmadığı gibi, devletleri zorlayabilecek ya da devletlere alternatif maliyet oluşturabilecek bir kayba dair emare bulunmamasıdır. Bu paralelde 1933 yılında Japonya ve ardından Almanya üyelikten çekilmiştir¹⁷ ve bu çekilmeler herhangi ciddi bir yaptırımla karşılanmamıştır.

¹⁶ Ömer İlhan Akipek, **Devletler Hukuku Kaynaklarından ve Belgelerinden Örnekler**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1966, s. 341.

¹⁷ Hasan Köni, **“Genel Dış Politika Işığında Cumhuriyet Dönemi Uzak-Doğu İlişkileri: 1933-36”**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Cilt 3, Sayı 11, 1993, ss. 273, 274.

Milletler Cemiyeti'nin devletleri aynı anda harekete geçirebilecek ciddi bir denetim organına sahip olmaması, askeri müdahaleyi barışçıl amaçlarla gerçekleştirebilecek ve zorlama tedbirleri alabilecek kurumsal bir güveni barındırmaması, uluslararası barışı sağlayamaması ve iç çatışmaları önleyememesi sonuçlarını doğurmuştur ki, Japonya'nın Çin'e, İtalya'nın Habeşistan'a ve Almanya'nın Polonya'ya yönelik silahlı saldırıları önlenememiştir.¹⁸ Üstelik bu müdahalelere açık tepki vermek haricinde bir süreç işlevsel olarak hayata geçirilebilmiş değildir. Bu noktada Milletler Cemiyeti amaçlanan hedeflere ulaşamamış ve dünyanın Birinci Dünya Savaşı sonrasında büyük çaplı ikinci bir savaşa sürüklenmesine engel olamamıştır.

Milletler Cemiyeti sisteminin eksiklerini kapatmak üzere 1924'de Cenevre Protokolü, 1925'te Lokarno Andlaşması ve Ren Misakı gibi düzenlemeler, ya onaylanmadıkları için ya da sadece bir bölgenin güvenliğini hedeflediklerinden evrensel anlamda kuvvet kullanmanın sınırlanmasında etkisiz kalmışlardır. Milletler Cemiyeti Misakı'nın yürürlüğe girmesinden sonra, savaşın kesin olarak yasaklanması konusundaki boşluk, "Savaşı Ulusal Politikanın Bir Aracı Olarak Yasaklayan" "Briand-Kellogg Paktı'nın" 27 Ağustos 1928 tarihinde imzalanmasıyla doldurulmaya çalışılmıştır.¹⁹

Amerikan ve Fransız dışişleri bakanlarının adlarıyla anılan ve taraf devletler arasında savaşı bir ulusal politika aracı olarak yasaklamayı hedefleyen Briand-Kellogg Paktı, 1928-1945 arası dönemde savaşı yasaklayan ve genel kabul gören bir örf ve adet hukuku yaklaşımına zemin hazırlamıştır.²⁰ Bununla birlikte, Paktın öngördüğü kuvvet kullanma yasağının yorumlanması ve uygulanmasıyla bağlantılı kimi sorunlar ortaya çıkmıştır ki, Pakt'ın 1. maddesinde Milletler Cemiyeti Misakı'nda olduğu gibi "savaşa başvurma" şeklindeki aynı ifadeye yer verilmiş olması, Pakt'ın savaşı yasakladığı fakat savaşa varmayan kuvvete dayalı tedbirleri yasaklamakta yetersiz kaldığı görüşünün ileri sürülmesine neden olmuştur.²¹ Briand-Kellogg Paktı'nın sadece savaşı yasaklamakla yetinmesi, Misak'a aykırı davranan devletlere karşı nasıl ve hangi yollarla zorlama tedbirleri alınacağını öngörmemesi, Milletler Cemiyeti Misakı'ndaki temel eksikliğin tekrarı noktasındadır. Bu

¹⁸ Oral Sander, **Siyasi Tarih, 1918 - 1994**, s. 34.

¹⁹ John Fischer Williams, "**Recent Interpretations of the Briand-Kellogg Pact**", Royal Institute of International Affairs, Vol. 14, No. 3, Haziran 1935, s. 346.

²⁰ Frederick Hartmann, **Basic Documents of International Relations**, McGraw-Hill, New York, 1951, ss. 115-117.

²¹ John Fischer Williams, "**Recent Interpretations of the Briand-Kellogg Pact**", s. 355.

metinde de antlaşmayı bozan devletlere karşı herhangi bir askeri müdahale yolunun öngörülmemiş olması Pakt'ın önemli bir eksikliği olmuştur.²²

Gerek Milletler Cemiyeti Misakı gerekse Briand-Kellog Paktı, 1920 Rusya-Polonya Savaşı, 1923 Litvanya-Polonya arasındaki Vilnius Meselesi, 1931 Japonya'nın Mançurya'yı işgal etmesi gibi olaylarda etkin bir şekilde uygulanamamıştır.²³ Her iki girişimin de büyük ölçüde başarısızlığa uğraması ve kuvvet kullanmayı tümüyle yasaklamamanın İkinci Dünya Savaşı gibi büyük bir felakete yol açması, uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanımının kategorik olarak reddedilmesini öngören düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir.

3. Birleşmiş Milletler Sistemi, Kuvvet Kullanma Yasağı Ve Askeri Müdahale Olgusu

Barışın daimi varlığı adına gerçekleştirilen düzenlemelerin İkinci Dünya Savaşı'nı önleyememiş olması üzerine, evrensel hukuk normlarının mutlak bir kurala dayanması ve bu kurallar manzumesiyle, -ortak metne taraf olsun ya da olmasın- devletler tarafından şiddet eyleminin meşru sayılmamasını öngören bir düzenlemenin gerekliliğini savunan görüşler ön plana çıkmıştır.²⁴

Genel kabul gördüğü tarih itibariyle, Almanya'nın Polonya'yı işgali ya da İngiltere ve Fransa'nın, Almanya'ya savaş ilan etmesi olarak tayin edilen İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcı, 1939 yılının Eylül ayı itibariyle Milletler Cemiyeti'nin dünyada barışı sağlamak bakımından başarısızlığını ortaya koymuştur. Bu başarısız girişime rağmen, sistemi disipline edebilecek ve barışı daimi kılacak yeni bir teşekkül oluşturulması gereğinin bilinci ile 14 Ağustos 1941 tarihinde Atlantik Bildirisi kaleme alınmıştır ve yeni bir örgütlenme model üzerinde durulması gereği ortaya konmuştur.²⁵ Savaş sürerken ortaya konulan bu kanaatin kuvveden fiile geçişi, 25 Nisan 1945 San Francisco Antlaşması'yla olmuştur ve daimi barışı gerçekleştirmesi planlanan platform nihai olarak 24 Ekim 1945 tarihinde kurulmuştur.²⁶

²² Ian Hurd, "The Enigma of Article 2(4): Interests, Norms, and the Ban on War", s. 5. http://www.law.yale.edu/documents/pdf/Intellectual_Life/Enigma_of_Article_2.pdf

²³ Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 43.

²⁴ İbrahim Kaya, *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk*, s. 169.

²⁵ Oral Sander, *Siyasi Tarih, 1918 - 1994*, s. 146.

²⁶ Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, s. 167.

Barışın varlığı ve kuvvet kullanmanın, meşru askeri müdahaleyi zorunlu kılan haller dışında yasaklanmasına ilişkin ilk adımlar 1920’de Milletler Cemiyeti Misakı ve 1928’de Briand-Kellog Paktı ile atılmış ve bu vasıtalarla 1928-1945 arasında devletlerin uygulamaları da belirli istisnalar dışında ulusal politikanın bir aracı olarak kuvvet kullanılmasını yasaklayan bir örf ve adet kuralının varlığını ortaya koymuştur. Ortak norm ve kolektif bir anlayış yaratma denemelerinin getirdiği örf ve adet hukukunun da desteğini alan Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması, bu konuda en ileri ve kapsamlı düzenlemenin atıldığı belge olmuştur. BM Antlaşması’yla bütün üye devletlerin kuvvet kullanmaktan ve tehdidinden kaçınacakları bir sistem öngörülmüş, istisnai haller dışında kuvvet kullanımı yasaklanmıştır.

Barışın tesisi adına kurulan ve evrensel nitelik taşıyan Birleşmiş Milletler, Milletler Cemiyeti sürecinden -her ne kadar başarısızlıkla tamamlanan bir kuruluş olarak belirse de- elde edilen tecrübeler üzerine bina edilmiş ve geçmiş süreçte kaydedilen hataların tekrarlanmaması adına bir takım tedbirler kuruluş metnine dahil edilmiştir. O bakımdan BM Antlaşması MC Misakı’na göre oldukça geniş kapsamlı ve kazuistik niteliktedir.²⁷ Geçmişte bırakılan Milletler Cemiyeti örneğinin aksine, sadece barış ve güvenliği değil; insan haklarından ekonomik eşitsizliklerin giderilmesine kadar birçok alanı konu edinebileceği vurgusu BM Antlaşması’nın başlangıç metninde yer almaktadır.²⁸

“Biz Birleşmiş Milletler Halkları, ... savaş felaketinden gelecek kuşakları korumaya, temel insan haklarına, adaletin korunmasına ve antlaşmalara saygı göstermeye, uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklere saygı gösterilmesi için gerekli koşulları oluşturmaya ve daha geniş bir özgürlük içinde daha iyi yaşama koşulları sağlamaya, ... uluslararası barış ve güvenliği korumak için güçlerimizi birleştirmeye, müşterek yararlar dışında silâhlı kuvvet kullanılmasını sağlayacak ilkeleri kabul etmeye ve bu paralelde uluslararası kurumlardan yararlanmaya karar verdik.”²⁹

Bu çerçevede Birleşmiş Milletler, gerek örgütlenme modeli itibariyle gerekse hitap ettiği konu sahası itibariyle uluslararası düzen

²⁷ Mehmet Aydoğan Özman, “Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller”, s. 84.

²⁸ Leland M. Goodrich, **The United Nations**, Binghamton, New York, Vail-Ballou Press, 1963, s. 22.

²⁹ Birleşmiş Milletler Antlaşması’nın Türkçe metni için bkz; Aslan Gündüz, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler**, İstanbul, Beta Yayınları, 1994, ss. 25-45; Resmî Gazete, Tarih: 24.08.1945, Sayı: 6092.

nosyonunun sınırlarını ortaya sermekte, üstelik belirlediği dönem itibariyle yeni bir küresel siyasi ve hukuki bir zemin yaratmanın aracı olmaya soyunmaktadır.³⁰ Milletler Cemiyeti ile kıyaslandığında çok daha gelişkin bir yapıyı temsil eden Birleşmiş Milletler, üye devletleri belirli noktalarda egemenliklerini sınırlandırmaya zorlayacak ve MC'ye oranla daha kuvvetli zorlama tedbirleri vasıtasıyla bu antlaşma metinlerine sadık kalınmasını garanti altına almayı amaçlayacak kaideler geliştirmiştir. Bu noktada Milletler Cemiyeti'nin içinde bulunduğu temel açmazın üye devletlere sorumluluk yüklerken, bu yükümlülüklerini yerine getirmeyen devletlere bir maliyet yükleyememek olduğunun bilincinde şekillenen BM,³¹ devletlerin egemen eşitliği prensibine saygı göstermek kaydıyla, uygulamada egemenlik yaklaşımının dönüşümünü ortaya koyacak gelişmelere ev sahipliği yapmıştır.

Uluslararası toplumda hiçbir devletin hukuki anlamda hakimiyete sahip olmadığı değerlendirildiğinde, BM Antlaşması'nın 2. maddesinin 1. fıkrasında da, örgütün, tüm üyelerinin egemen eşitliği ilkesi üzerine kurulu olduğu, 7. fıkrasında ise, "İşbu antlaşmanın hiç bir hükmü, ne özü itibariyle bir devletin millî yetkisi içinde bulunan işlere, Birleşmiş Milletlerin karışmasına cevaz verir ve ne de üyeleri, bu gibi işleri işbu antlaşma gereğince bir çözüme tarzına bağlamaya icbar eder..." tümcesiyle, üye devletlerin ulusal yeki alanına giren konulara müdahil olunmayacağı vurgulanmıştır.

Askeri müdahale ile ilgili hukuksal prensipler sürekli devinim ve değişim içinde olmakla birlikte BM Antlaşması'yla çizilen çerçevenin hukuksal yapının değişmez temelini teşkil ettiği kuşku götürmez bir gerçektir.³² BM Anlaşması uyarınca BM'nin temel amacı uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasıdır. Antlaşma'nın 2. maddesinin 3. paragrafına göre uluslararası anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi esastır ve aynı maddenin meşhur 4. paragrafı devletlerin uluslararası ilişkilerinde başka bir devletin toprak bütünlüğüne ve

³⁰ Michael Hardt ve Antonio Negri, **Empire**, Harvard University Press, Massachusetts, 2000, ss. 31, 32.

³¹ Funda Keskin, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, s. 138, 139.

³² Özellikle insan haklarının ulusal olduğu kadar uluslararası platformlarda da korunması artarak önem kazanmakta, Birleşmiş Milletler çerçevesi dışında insancıl müdahale amacıyla, Kosova örneğinde olduğu gibi, askeri güç kullanabileceği tartışmaları gündeme gelmiştir. Bunun bir değerlendirmesi için bkz. P. Thornberry "Come Friendly Bombs: International Law in Kosovo", *Kosovo: Myths, Conflict and War*, Keele European Research Centre, Staf-fordshire, 1999, ss. 75-92.

siyasal bağımsızlığına karşı askeri güç kullanımından yahut güç kullanma tehdidinden kaçınmaları gerektiğini hükme bağlamaktadır.³³

Başlıca amaçlarından bir tanesi Briand-Kellogg Paktı'nın eksikliklerini tamamlamak olan BM Antlaşması, sadece uluslararası barışı korumayı amaçlayan yeni bir kurum yaratmakla kalmamış; barışın sağlanması, korunması ve evrensel güvenlik tedbirlerinin yeni ölçütlerini belirleyen normları da ortaya koymuştur.³⁴ Bu niteliğiyle hem kurumsal bir yapıya hem de uyulması zorunlu kurallar manzumesine işaret etmektedir ki, kuvvet kullanma konusundaki temel kriter yukarıda bahsi geçen BM Antlaşması'nın 2. maddesinin 4. paragrafında somutlaşmaktadır.³⁵

“Teşkilatın tüm üyeleri, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletler'in Amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar.”

BM Antlaşması'nın klasik yorumuna göre; söz konusu yasak, kapsayıcı ve mutlak bir yasaktır. Maddede yer alan ifadeler genel yasağı sınırlandırmak için değil, tam aksine güçlendirmek için konulmuştur. Antlaşma'nın hazırlık çalışmaları da bu görüşü desteklemektedir. Bu hükümler, San Francisco Konferansı'nda, ülkesel bütünlüğün korunmasına ilişkin normların metne işlenmesi gerektiğini düşünen küçük devletlerin talepleri üzerine eklenmiştir ki, bu devletler siyasal bağımsızlığın en önemli değerlerin başında geldiğinin antlaşma metninde bulunmasını özellikle talep etmiştir.³⁶

BM Antlaşması'nın kabulüyle birlikte bir devletin diğer bir devlete karşı tek taraflı askeri müdahalede bulunması açık şekilde hukuka aykırı bir tutum olarak tanımlanmıştır. Kuvvet kullanımının yasaklanması hususundaki yoğun ısrara karşın askeri müdahale olgusu uluslararası ilişkilerin temel hareket sahalarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır ki, BM teşkilatı, Milletler Cemiyeti ve Briand-Kellogg Paktı'nın hatalarına düşmemekle birlikte, kuvvet kullanımına belirli hallerde izin vermeyi sistemin tıkanmaması ve nefes alabilmesi için uygun görmüştür. Kuvvet

³³ Jennifer Mitzen, “Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma”, European Journal of International Relations, Vol. 12, No. 3, Eylül 2006, s. 347, 348.

³⁴ Subhas Khare, *Use of Force Under UN Charter*, Metropolitan Book, New Delhi, 1985, s. 14.

³⁵ Ian Hurd, “The Enigma of Article 2(4): Interests, Norms, and the Ban on War”, s. 5.

³⁶ Ruth Russell, *A History of the United Nations Charter: The Role of the United States 1940-45*, The Brookings Institution, Washington D.C, 1958, ss. 672-674.

kullanımını yasaklayan kesin hükümlere dört istisna getirilmiştir ki, bunlardan son ikisi teşkilatın kuruluş dönemine ilişkindir:³⁷

- Meşru müdafaa halinde kuvvet kullanımı (Madde 51)
- Güvenlik Konseyi kararıyla kuvvet kullanımı (VII. Bölüm)
- Güvenlik Konseyi faaliyete geçmeden önce beş sürekli üyenin kuvvet kullanımları. (Madde 106).
- İkinci Dünya Savaşı boyunca “düşman” güçlere karşı kuvvet kullanımı. (Madde 107)

Dolayısıyla, meşru müdafaa ve Güvenlik Konseyi kararıyla uygulanan zorlama önlemleri olmak üzere günümüzde uygulama sahası bulan, geçerliliğini sürdüren iki istisna bulunmaktadır.³⁸ Bunlardan birincisi devletler tarafından tek taraflı olarak kuvvet kullanılması, ikincisi ise uluslararası toplum adına yetkili bir merci tarafından kuvvet kullanılması niteliğindedir. Birinci yol istisnai ve geçici niteliktedir, yetkili organ olan Güvenlik Konseyi olaya el koyana kadar devam eder; ikinci yol ise kurumsal bir karar alma sürecinin ardından merkezi olarak kuvvet kullanılması durumudur.³⁹

a. Meşru Müdafaa Hakkı:

Meşru Müdafaa Hakkı kuvvet kullanımının en önemli istisnalarından birini oluşturmaktadır. BM Antlaşması'nın 51. maddesinde düzenlenen ve ortak güvenlik sisteminin bir parçası olan meşru müdafaa hakkı, BM üyesi bir devlete karşı silahlı saldırıda bulunulduğunda, uluslararası barış ve güvenliği korumak amacıyla Güvenlik Konseyi gerekli tedbirleri alana kadar saldırıya uğrayan devletin tek başına veya müştereken kuvvet kullanımına başvurabileceğini öngörmektedir.⁴⁰

“Bu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu

³⁷ Hüseyin Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005, s. 512.

³⁸ Enver Bozkurt, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma**, s. 23.

³⁹ Ahmet Hamdi Topal, **Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı**, Beta Yayınları, İstanbul, 2005, s. 103.

⁴⁰ Ruth Russell, **A History of the United Nations Charter: The Role of the United States 1940-45**, s. 703, 704

üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına halel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in iş bu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez”

Antlaşma metninden çıkarılacağı üzere, meşru müdafaa hakkına dayanılarak alınan önlemler derhal Güvenlik Konseyine bildirilecek ve uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumlu organ olan Konseyin aldığı tedbirlere uyulacaktır. Bu yaklaşıma göre BM üyelerinden herhangi birine veya bir kaçına karşı silahlı bir saldırıda bulunulduğunda Güvenlik Konseyi toplanıp gerekli kararları alıncaya kadar BM üyeleri tek başlarına ya da topluca meşru müdafaa hakkını kullanabilirler. Yine BM Şartı'na göre bu hakkın kullanılması ile Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barışı ve güvenliği tesisteki görev ve yetkilerinde herhangi bir azalma meydana gelmeyecektir.

Meşru müdafaa hakkı, BM Antlaşması'nın öngördüğü ortak güvenlik sistemi harekete geçene kadar başvurulacak bir yol olarak istisnai bir niteliğe sahiptir. Dolayısıyla bireysel veya ortak meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesi için Güvenlik Konseyi'nin karar alması gerekmemektedir.⁴¹ Uluslararası örf ve adet hukukunun “gereklilik ve ölçülülük” kriterlerine⁴² ek olarak bu istisnaya “sadece silahlı bir saldırıya maruz kalma durumunda meşru müdafaa hakkına başvurulabileceği” şeklinde üçüncü bir kısıtlama daha getirilmiştir.⁴³

Bu bağlamda, devletlerin tek taraflı olarak askeri müdahalede bulunması süreci değerlendirildiğinde, 11 Eylül 2001 Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yapılan saldırılar “silahlı saldırı” olarak ele alınmış ve BM Güvenlik Konseyi gereken tedbirleri alana kadar ABD'nin kendini savunma hakkı doğmuştur. Bu noktada ortak bir savunma platformu olarak şekillenen NATO, ABD'ye karşı silahlı saldırı eyleminin gerçekleştiğini ve meşru müdafaa sürecinin işleyebileceğini, NATO Anlaşması'nın 5. maddesinin uygulanmasını benimsemekle kabul etmişlerdir. 5. madde bir NATO üyesi ülkenin BM Anlaşması'nın 51. maddesine kabul edildiği biçimde silahlı saldırıya uğraması ve kendini savunma hakkının doğması durumunda tüm NATO üyesi ülkelerin

⁴¹ Funda Keskin, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, ss. 44, 45.

⁴² Robert Y. Jennings, “**Caroline Case**”, American Journal of International Law, 1938, Cilt 32, s. 82.

⁴³ Enver Bozkurt, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma**, s. 56.

saldırıya uğramış sayılacağı ve saldırıya uğramış ülkenin uygun göreceği şekilde güvenliği yeniden sağlamak amacıyla ona yardım edecekleri ve bu yardıma silahlı kuvvetlerin kullanımının da dahil olduğunu belirtmektedir.

“Taraflar, Kuzey Amerika’da veya Avrupa’da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Yasası’nın 51. maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerler ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan taraf ya da taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır.

Böylesi herhangi bir saldırı ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler derhal Güven Konseyi’ne bildirilecektir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, bu önlemlere son verilecektir.”

Antlaşma hükmünden ve pratik yansımalarından anlaşılacağı üzere hem BM hem de NATO anlaşmalarından çıkan sonuç, uluslararası barış ve güvenliği sağlamada görevin BM Güvenlik Konseyi’ne ait olduğu ve meşru müdafaa yoluna başvurmanın istisnai bir önlem olarak BM Güvenlik Konseyi toplanıp karar alana kadar geçerli bir hak olduğudur. Nitekim BM Antlaşması’nın yedinci bölümü çerçevesinde Güvenlik Konseyi ilk aşamada kararlarının uygulanması amacıyla ekonomik önlemler, diplomatik ilişkilerin kesilmesi gibi yaptırımlar uygular.

b. Birleşmiş Milletler Organları Kararı ile Kuvvet Kullanma:

Kuvvet kullanmanın yasaklanmasıyla BM çatısı altında barış ve güvenliği korumak veya bozulan barışı yeniden tesis etmek amacıyla müştereken kuvvet kullanılmasını öngören ortak bir güvenlik sistemi oluşturulmuştur. Güvenlik Konseyi varlık sebebi gereği öncelikli olarak kuvvet kullanımı gerektirmeyen önlemleri deneyecektir. Bu önlemlerin sonuç vermediği ya da vermeyeceği durumlarda kuvvet kullanımı ve askeri müdahale sürecine geçecektir.

BM Antlaşması’nın “Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemleri Durumunda Alınacak Önlemler” başlığını taşıyan VII. Bölümünde yer alan 39. madde, Güvenlik Konseyi’nin, barışın tehdit edildiği, bozulduğu

veya bir saldırı eylemi olduğunu tespit etmesi halinde, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunacağını veya 41. ve 42. madde uyarınca hangi önlemlerin alınacağına karar verileceğini düzenlemektedir.⁴⁴

Meşru müdafaa hakkının akabinde kuvvet kullanımının en önemli ikinci istisnasını oluşturan BM organları kararıyla askeri müdahale sürecinde, Kore Savaşı ve Körfez Savaşı örneklerinde olduğu gibi BM Güvenlik Konseyi barışı ve güvenliğini bozduğunu düşündüğü devlete karşı kuvvet kullanılması kararı alabilir. BM Şartı'nın 41. ve 42. maddelerinde belirtildiği üzere güvenliğin ve barışın sağlanması için Güvenlik Konseyi karar almak durumundadır. Güvenlik Konseyi kendiliğinden harekete geçebileceği gibi, Genel Kurul ya da Genel Sekreter'in de Güvenlik Konseyi'nin dikkatini bir olaya çekme hakkı bulunmaktadır. Konsey üyelerinden biri veya başka bir ülke de böyle bir talepte bulunabilir. Ancak Güvenlik Konseyi bu taleplerle bağlı değildir.

Güvenlik Konseyi'nin hangi durumlarda ve hangi koşullarda uluslararası barış ve güvenliğin bozulduğuna ya da tehdit edildiğine karar vereceği hususu açık değildir. Çalışmada değinilen ve özellikle Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan çok sayıda örnek bu belirsizliği doğrular niteliktedir. Açıktır ki, BM yapısının tabiatı itibarıyla Güvenlik Konseyi'ne bu konuda oldukça geniş bir yetki sahası bırakılmıştır. Güvenlik Konseyi kararlarının niteliğinin, lüzumunun ya da rasyonelliğinin, hukuki somut verilerden öte uluslararası güç dengelerine ve politik gerekliliklere bırakıldığına dikkat çekilebilir. Güç kullanımı kararının sadece Kore'de ve Körfez Savaşı'nda alınmış olması da bu gerçeği doğrulamaktadır. Sürekli üyeler arasındaki rekabet ve veto yetkisi bu hakkın keyfi kullanımının en önemli engelleyicisi olmuştur.

4. Uluslararası Hukukun Meşru Saydığı Hallerde Kuvvet Kullanma Ve Askeri Müdahale

Uluslararası barış ve güvenliğin korunması koşulu, BM'nin tüm diğer alanlarda da faaliyet gösterebilmesi adına sağlanması gereken temel gereksinimdir ki, bu paralelde sağlıktan eğitime kadar etki sahasına dahil tedbirler hayata geçirilebilsin. İşte bu noktada Güvenlik

⁴⁴ Ahmet Hamdi Topal, *Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı*, s. 104.

Konseyi'nin sulhun sağlanması adına bir ortak ses olarak belirlediği söylenebilir. Ortak ses oluşturabilmek adına üye devletlerin egemenliklerinin belirli koşullar dahilinde sınırlandırılması kaçınılmaz bir hal almaktadır, aksi takdirde bir oydaşma beklentisi içerisine girildiği vakit, üyelerin barış ve güvenliğe yüklediği anlamların çelişki oluşturabileceği gerçeği su yüzüne çıkabilmektedir. Güvenlik Konseyi'nin belirli sayıda üyeden oluşması ve bağlayıcı kararlar alma yetkisiyle donatılmış olması, uluslararası düzenin sağlanmasındaki başat siyasi güçleri büyük oranda "genel irade" makamına taşımakta ve sürecin belirli oranda konsensusla işlenmesini sağlamaktadır. Ancak, bu durumun Şart'ın 2. maddesinde belirtilen "egemen eşitlik" prensibini büyük oranda sekteye uğrattığının altını çizmek gerekmektedir.⁴⁵

"Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler" başlığını taşıyan BM Antlaşması'nın VII. Bölümü'nde Güvenlik Konseyi'nin kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere başvurabileceği tedbirler açıklanmıştır. 39. madde Güvenlik Konseyi'ne "barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu" saptama, "uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunma" yetki ve görevini verir. Güvenlik Konseyi, 40. madde uyarınca, durumun ağırlaşmasını önlemek amacıyla, 39. maddenin işaret ettiği tavsiyelerde bulunmadan ya da önlemleri kararlaştırmadan önce, ilgili tarafları gerekli gördüğü geçici önlemlere uymaya da çağırabilir. Bu geçici önlemler tarafların haklarını, iddialarını ya da konularını hiçbir biçimde zedelemeyebilir. Geçici önlemlerin ne olduğu net bir şekilde belirtilmemiş, konu Güvenlik Konseyi'nin takdirine bırakılmıştır.

Birleşmiş Milletler'e üye tüm devletler Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlara uymakla ve olası tedbirlere riayet etmekle yükümlüdürler. Bu bağlamda tüm güvenlik süreçlerinde devletlerin egemenliklerinin sınırlandırılmasına karşılık gelen durum Güvenlik Konseyi'nin bağlayıcı karar mekanizmasındaki ağırlığıdır ve kararların çeşitliliği ile dereceleri BM kurucu metninin 41, 42 ve 43. maddelerinde yoğunlaşmaktadır.

41. madde, "Güvenlik Konseyi, kararlarını yürütmek için silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen ne gibi önlemlerin alınması gerektiğini kararlaştırabilir ve Birleşmiş Milletler üyelerini bu önlemleri uygulamaya davet edebilir. Bu önlemlere, ekonomik ilişkilerin ve demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer araçlarının

⁴⁵ Mehmet Aydoğın Özman, "Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller", ss. 88, 89.

tamamen veya kısmen kesilmesi ile diplomatik ilişkilerin kesilmesini içerebilir” hükmünü içermektedir ki, bu madde itibariyle Güvenlik Konseyi’nin BM üyelerine hangi konularda sorumluluk yükleyebileceği belirginlik kazanmaktadır.⁴⁶

Üye devletler için daha ağır yükümlülükler 42. maddeyle getirilmektedir: “Güvenlik Konseyi, 41. maddede öngörülen önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir. Bu girişimler gösterileri, ablukayı ve Birleşmiş Milletler üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları içerebilir.” Bu hükmü 43. maddeyle birlikte yorumladığımızda, üye devletlerin uluslararası barış ve güvenlik adına sahip oldukları tüm imkanları Güvenlik Konseyi’nin kararları doğrultusunda seferber etmekle yükümlü olduğu sonucuna ulaşılmaktadır ki, devletlerin tek taraflı iradelerinden öte bir kolektif güvenlik gerekliliği barışın tesisinin ve sürdürülebilirliğinin yeniden yorumlanmasına yönelik en ciddi uluslararası hukuk normlarından biri bu noktada karşımıza çıkmaktadır.⁴⁷

Güvenlik Konseyi’ne dair hükümleri kuvvetlendiren Şart’ın 43. maddesinin 1. fıkrası şu hükümlere yer vermektedir: “Birleşmiş Milletler’in tüm üyeleri uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına katkıda bulunmak üzere, Güvenlik Konseyi’nin çağrısı ile güvenliğin korunması için gerekli silahlı kuvvetleri ve geçit hakkını da içine almak üzere her türlü yardım ve kolaylığı Konsey’in hizmetine sunmakla yükümlüdür”.

Güvenlik Konseyi’nin kararlaştırdığı önlemlerin yürütülmesinde işbirliği içerisinde hareket etmekle yükümlü olan BM’ye üye devletler, Güvenlik Konseyi’nin talebi doğrultusunda silahlı kuvvetlerini hazır bulundurmakla ve birliklerinin kullanılması adına bu kararlara uymakla görevlendirilmişlerdir. Bu durumda, yaptırım uygulanmasına yönelik ve alınacak önlemleri içeren kararların üye devletlerin tüm tarafından ayrıca alınmasına gerek yoktur; 49. madde işbirliği sorumluluğunu açıkça vurgulamıştır. Üye devletlerin müstakil olarak re’sen kuvvet

⁴⁶ Funda Keskin, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, ss. 143, 144.

⁴⁷ Seha Meray, **Devletler Hukukuna Giriş, (I. Cilt)**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1959, s. 305.

kullanma hakkının olmadığı ise -yukarıda ele aldığımız şekliyle- Antlaşmanın 2. maddesinin 4. fıkrasında açıkça belirtilmiştir:⁴⁸

Bu durum da özellikle dış egemenlik bağlamında devletlere bir sınırlama getirmekte ve kuvvet kullanma yetkisi Bileşmiş Milletlerle paylaşılır bir hal almaktadır. Topyekün bir değerlendirme yapıldığında, yaptırım uygulama yetkisi bir örgüt bünyesinde toplanmaya çalışıldığı çıkarımı yapılabilir.

Yine barış ve güvenliğe dair alınacak tedbirler bağlamında, bölgesel düzenlemelere ve kuruluşlara da gönderme yapılarak, Güvenlik Konseyi'nin alacağı zorlama önlemlerinde bölgesel yapılardan da faydalanabileceği BM Antlaşması'nın VIII. Bölümünde 52-54. maddeler arasında yer bulmuştur. Antlaşma'nın 53. maddesinin, 1. fıkrası çerçevesinde, bölgesel örgütlere BM Güvenlik Konseyi'nin izni ile zorlama tedbirleri uygulama yetkisi verilmiştir.

“Güvenlik Konseyi, gerekirse, kendi yetkisi altında alınan zorlayıcı önlemlerin uygulanması için bölgesel anlaşma ya da kuruluşlardan yararlanır. Bununla birlikte, Güvenlik Konseyi'nin izni olmaksızın bölgesel anlaşmalar uyarınca ya da bölgesel kuruluşlar tarafından hiçbir zorlama eylemine girişilmeyecektir...”

Mevzubahis maddeler itibarıyla, etkin bir şekilde işleyecek ortak bir güvenlik modeli ortaya konulması amaçlanmıştır.⁴⁹ Bu ekseninde kuvvet kullanma, daha az merkezileşmekle birlikte, Güvenlik Konseyi'nin kuvvet kullanımını kontrol etmeye devam etmesi sonucu, askeri müdahale tekeline bir istisna oluşmuş da olmamaktadır. 11 Eylül saldırıları neticesinde NATO ittifakının aldığı karar -yukarıda değinildiği şekliyle- bu BM Antlaşmasının VIII. Bölümü çerçevesinde ele alınabilir. Bu yaklaşım ile devletler arasındaki ilişkileri belirleyecek ortak bir hukuk manzumesi oluşturulması ve olası hukuk ihlallerinin tarafların rızası dahilinde taraflardan bağımsız bir otorite tarafından saptanması amaçlanmaktadır.⁵⁰

Görüldüğü gibi barış ve güvenliğin korunması konusunda Güvenlik Konseyi'nin etki sahası oldukça geniştir. Bu geniş alanda yetki kullanımında beş devlete tanınan kudretin, Genel Kurul'dan farklı olarak

⁴⁸ Fatma Taşdemir, **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, s. 100.

⁴⁹ Ayşe Özkan, “**Uluslararası Hukukta Birleşmiş Milletler ve Afganistan Operasyonu**”, Avrasya Dosyası, Cilt 8, No 1, İlkbahar 2002, s. 239.

⁵⁰ Özgür Mengiler, **Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü**, Ankara, Platin Yayınları, 2005, s. 110.

Güvenlik Konseyi'nde devletlerin eşitliği anlayışında istisnai bir durum oluşturduğu görülmektedir. Özellikle barış ve güvenliğin korunması ile ilişkilendirilen organın içerisinde bu tip bir ayırım ve bu ayırımdan doğan "veto" yetkisi değerlendirildiği zaman, tüm devletler adına ABD, Rusya, Çin, İngiltere ve Fransa'nın kanuni temsilci niteliğinde işlem yaptığını görmekteyiz. Gerek oy hakkı ve veto yetkisi itibariyle gerekse Konsey üyelerinin beşinin daimilik statüsü itibariyle bu denli bir hukuki ayrıcalığa sahip olmaları dış egemenlik bağlamında egemen eşitlik ilkesini zedelemektedir.⁵¹

Örgütün etkinliğini sağlamak adına şekillendirilen Güvenlik Konseyi'nin yapısında, dengeyi sağlama ve kuruluşun rasyonel karar almasını gerçekleştirebilmek adına oluşturulan veto" mekanizması, gerek siyasal açıdan gerekse sosyal ve ekonomik yapılanmaları yakalamak bağlamında yetersiz kalmakla birlikte,⁵² BM'nin işlerliğine dönem dönem önemli sekteler vurmuştur. 1956'da Macaristan'ın işgali sürecinde Sovyet vetosu, Süveyş Krizinde Fransız ve İngiliz vetosu, son dönemde Bosna Hersek sorununda 2 Aralık 1994 tarihli Rus vetosu, Kudüs sorununa ilişkin olarak ABD vetoları, BM'nin etkinliğini yitirdiği noktalar olarak belirirken, dünya çapında barışı sağlamak adına siyasi ve askeri güce sahip devletleri farklı çözüm yolları izlemeye sevk etmektedir.⁵³ Irak ve Kosova'ya yönelik askeri müdahaleler BM'den bağımsız olarak gerçekleştirilen, tek taraflı çözüm arayışlarının örnekleridir.⁵⁴

Güvenlik Konseyi'nde barışın korunmasına ilişkin karar alınamaz ve güvenliğin tesisi için acil bir eylem ortaya koymak icap ederse, Genel Kurul'un bu konuda devreye girmesi mümkündür. Genel Kurul, Güvenlik Konseyi'ne havale edilen konularda sürece kendi inisiyatifi ile karışmamakta, yukarıda bahsi geçen hukuki olmanın ötesinde siyasi tıkanıklık noktalarında sürece dahil edilebilmektedir. Olası bir eylemsizlik süreci paralelinde, Genel Kurul 3 Kasım 1950 tarihinde, 377 (V) sayılı Barış İçin Birlik kararını almıştır.⁵⁵ Bu karar uyarınca:

⁵¹ Hüseyin Emiroğlu, "Soğuk Savaş Sonrası Birleşmiş Milletler: İşlevi - Sorunları", Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 7, Sayı 2, 2006, s. 60.

⁵² Hüseyin Bağcı, "Medeniyetler Çatışması ve Buluşması İkileminde Güvenlik Sorunları", Anayasa Yargısı, Cilt XXIV, 2007, s. 374.

⁵³ John F. Murphy, *The United States and the Rule of Law in International Affairs*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004, ss. 24-26.

⁵⁴ Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, s. 175.

⁵⁵ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri, II. Kitap*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1999, s. 141; Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, s. 172.

“Güvenlik Konseyi daimi üyeler arasında görüş birliğinin oluşmaması nedeniyle, barışın tehdidi, barışın bozulması ya da saldırı fiili görünümündeki herhangi bir olay bağlamında uluslararası barış ve güvenliğin korunmasındaki başlıca sorumluluğun gereğini yerine getiremezse; Genel Kurul, barışın bozulması ya da saldırı fiili karşısında silahlı güç kullanımını da içermek üzere üye devletlere uygun gördüğü ortak güvenlik önlemlerini tavsiye etmek üzere konuyu acil olarak ele alır.”⁵⁶

Söz konusu kararın alınmasına yol açan olay Kore Savaşı’dır ki, Sovyetler Birliği’nin Güvenlik Konseyi’ndeki vetosuna karşı bir adım atmak adına örgütün diğer kurumlarının da barışı korumak doğrultusunda harekete geçmesi amaçlanarak mevzubahis karar alınmıştır. Belirgin bir yetki genişlemesi olarak tarif edilebilecek bu hamle, Genel Kurul’un, Güvenlik Konseyi’nin geri planda kaldığı noktalarda tamamlayıcı yetkisinin kurumsallaştırıldığı anlamına gelmektedir. Tamamlayıcılık bir ikincilliği ifade etmektedir ve kararda öne çıkan nokta Genel Kurul’un bu hamlesinin dahi tavsiye niteliğinde olduğudur.⁵⁷

Genel Kurul, yukarıda bahsettiğimiz şekliyle, BM’nin konu alanına dahil her hususta karar alma yetkisine sahip iken; Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması ile ilişkilendirilmiştir. BM Şartı’nın VI. Bölümünde düzenlenen “uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözümü” konularında tavsiye kararı ve VII. Bölümde düzenlenen “uluslararası barışın tehdit edilmesi, bozulması ve saldırı” durumunda ise bağlayıcı karar yetkisi Güvenlik Konseyi’nin görev alanını oluşturmaktadır.⁵⁸ Uluslararası barışı tehdit edecek bir durum olduğu takdirde öncelikle tarafların anlaşmazlığı barışçıl yollardan çözmelerinin tavsiye edilmesi, bu paralelde arabuluculuk faaliyetleri üstlenmek, çatışma durumlarında çatışmayı sona erdirmek ve ateşkesi sağlamak, gerekli görüldüğü durumlarda BM Barış Gücü’nü anılan sorunlu bölgelere sevk etmek Güvenlik Konseyi uhdesinde bulunan işlemlerdir.

⁵⁶ Özgür Mengiler, **Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü**, s. 249.

⁵⁷ Funda Keskin, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, ss. 148, 149.

⁵⁸ Mehmet Emin Çağırın, “Ortak Güvenlik Sistemi ve Güvenlik Konseyi”, 21. Yüzyıla Doğru Birleşmiş Milletlerin Sorunları ve Çözüm Önerileri, İstanbul, Marmara Üniversitesi Yayınları, 1999, ss. 105, 106.

Sonuç

Askeri güce başvurma, kuvvet kullanma ve savaş olguları insanlık tarihi boyunca, gerek ülkelerin sınırlarının yeniden oluşması noktasında gerekse felsefi temeller dahilinde hukuk kurallarının yeniden şekillendirilmesi ve koruyucu tedbirlerin sorgulanması adına önemli ölçüde etki doğurmuştur. Batı felsefesinin yayılmacı ideolojisinin bir aracı olarak değerlendirilen “haklı savaş” kuramının inşası, hukuka uygun bir niyet beyanı ve hukuk yaratma kudretine sahip bir otoritenin varlığını zorunlu kılmış ve bu paralelde askeri müdahale ve kuvvete başvurma süreçlerini sınırlandıracak ve belirli bir çerçeve içerisine alacak kurumsal denemeler öne çıkmıştır.

Kendisinden önceki denemelerin ürkek sayılabilecek yaklaşımlarına karşın, Birleşmiş Milletler Antlaşması kuvvet kullanımını eski dönemlere göre katı sayılabilecek koşullara bağlar. Buna göre BM Antlaşması genel bir kural olarak devletlerarası ilişkilerde kuvvet kullanımını yasaklar ve sadece özel koşulların varlığı halinde geçerli olabilecek bir yöntem olarak dikkate alır. Bu özel koşullar BM Şartına göre uluslararası barış ve güvenliğin tehdit altında olması ve meşru müdafaadır.

Uluslararası barışın ve güvenliğin tehdit altında olup olmadığının tespiti ise bir yürütme organı vazifesi üstlenen BM Güvenlik Konseyi’ne verilmiştir. Böylesi bir tehdidin varlığı halinde ise yine Konsey kuvvet kullanımına varmayan ve içinde ekonomik ilişkilerin kısmen veya tamamen kesilmesi ve diplomatik ilişkilerin de askıya alınmasını içeren birtakım zecri tedbirlere başvurabilecektir. Öncelik sırasın dahilinde işleyecek bu tedbirlerin kuvvet kullanımı kararının verilebilmesinin bir önkoşulu olarak görülebilmesi mümkündür.

Devletlerarası ilişkilerde kuvvet kullanma gerekçesinin kural olarak uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olması haline bağlandığıdır. Diğer bir ifadeyle sadece BM Güvenlik Konseyi ve sadece söz konusu gerekçeye dayanarak kuvvet kullanımına izin verebilmektedir. Burada amacın devletler arasında çatışmaların çıkmasını önlemek olduğu açıktır; zira İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sırasındaki kitlesel katliamların kaynağında devletlerin dahil olduğu savaşların olduğu düşüncesi uluslararası barış ve istikrara yönelik tehdidin algısı ve içeriğini belirleyen en önemli faktör olmuştur. Ancak yeni düzenlemeler devletlerarasındaki savaşların sayısında azalmayı beraberinde getirmiş

ise de doğrudan devletlerarası olmayan çatışmalar ve bireysel askeri müdahale konularında belirgin bir başarısızlığa uğramıştır. Diğer bir ifadeyle, konvansiyonel savaş ve çatışma kaynaklı tehdit tanımlaması söz konusu düzenlemeler ile doğru bir şekilde yapılmış ve buna uygun sayılabilecek tedbirler alınmış ise de özellikle iç savaş kaynaklı krizler için çareler üretilmemiştir.

Güvenlik Konseyi kararı olmadan gerçekleştirilen müdahaleler ciddi tartışmalara neden olmakla birlikte; kuvvet kullanımının BM Güvenlik Konseyi'nin tehdit değerlendirmesi ve meşru müdahale dışında insani gerekçeler ile de mümkün olabileceğini ifade eden yeni bir temayülün ortaya çıktığına birlikte şahitlik etmekte olduğumuzun da altı çizilmelidir.

Kaynakça

Akipek Ömer İlhan, **Devletler Hukuku Kaynaklarından ve Belgelerinden Örnekler**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1966.

Bağcı Hüseyin, **“Medeniyetler Çatışması ve Buluşması İkileminde Güvenlik Sorunları”**, Anayasa Yargısı, Cilt XXIV, 2007.

Bozkurt Enver, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma**, Asil Yayınları, Ankara, 2007.

Çağırın Mehmet Emin, **“Ortak Güvenlik Sistemi ve Güvenlik Konseyi”**, 21. Yüzyıla Doğru Birleşmiş Milletlerin Sorunları ve Çözüm Önerileri, İstanbul, Marmara Üniversitesi Yayınları, 1999.

Emiroğlu Hüseyin, **“Soğuk Savaş Sonrası Birleşmiş Milletler: İşlevi - Sorunları”**, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 7, Sayı 2, 2006.

Ereker Fulya A., **“İlkçağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavramı”**, Uluslararası İlişkiler, Cilt 1, Sayı 3, Güz 2004.

Goodrich Leland M., **The United Nations**, Binghamton, New York, Vail-Ballou Press, 1963.

Gündüz Aslan, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler**, İstanbul, Beta Yayınları, 1994.

Gündüz Aslan, **Milletlerarası Hukuk**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Hardt Michael ve Negri Antonio, **Empire**, Harvard University Press, Massachusetts, 2000.

Hartmann Frederick, **Basic Documents of International Relations**, McGraw-Hill, New York, 1951.

Hurd Ian, **“The Enigma of Article 2(4): Interests, Norms, and the Ban on War”**,
http://www.law.yale.edu/documents/pdf/Intellectual_Life/Enigma_of_Article_2.pdf

Jennings Robert Y., **“Caroline Case”**, American Journal of International Law, 1938, Cilt 32.

Kaya İbrahim, **Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.

Keskin Funda, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1998.

Khare Subhas, **Use of Force Under UN Charter**, Metropolitan Book, New Delhi, 1985.

Kirby Michael, **“International Law And The Common Law: Conceptualising The New Relationship”**, The University of Adelaide, Fourth James Crawford Biennial Lecture on International Law, 14 October 2009.

Köni Hasan, **“Genel Dış Politika Işığında Cumhuriyet Dönemi Uzak-Doğu İlişkileri: 1933-36”**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Cilt 3, Sayı 11, 1993.

Limitation of Employment of Force for Recovery of Contract Debts (Hague, II); October 18, 1907, (http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague072.asp). (Erişim Tarihi: 10.09.2012)

Mengiler Özgür, **Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü**, Ankara, Platin Yayınları, 2005.

Meray Seha, **Devletler Hukukuna Giriş, (I. Cilt)**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1959.

Mitzen Jennifer, **“Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma”**, European Journal of International Relations, Vol. 12, No. 3, Eylül 2006.

Murphy John F., **The United States and the Rule of Law in International Affairs**, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.

Özkan Ayşe, **“Uluslararası Hukukta Birleşmiş Milletler ve Afganistan Operasyonu”**, Avrasya Dosyası, Cilt 8, No 1, İlkbahar 2002.

Özman Mehmet Aydoğan, **“Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller”**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt XXI, Sayı 1, 1964.

Pazarıcı Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Dersleri, II. Kitap**, Ankara, Turhan Kitabevi, 1999.

Pazarıcı Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005.

Resmî Gazete, Tarih: 24.08.1945, Sayı: 6092.

Russell Ruth, **A History of the United Nations Charter: The Role of the United States 1940-45**, The Brookings Institution, Washington D.C, 1958.

Sander Oral, **Siyasi Tarih II**, İmge Kitabevi, Ankara, 1998.

Sur Melda, **Uluslararası Hukukun Esasları**, Beta Yayınları, İstanbul, 2006.

Taşdemir Fatma, **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, Ankara, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, 2006.

Thornberry P., **“Come Friendly Bombs: International Law in Kosovo”**, Kosovo: Myths, Conflict and War”, Keele European Research Centre, Staf-fordshire, 1999.

Topal Ahmet Hamdi, **Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı**, Beta Yayınları, İstanbul, 2005.

Tunç Çiğdem, **“Değişen Dünya Düzeni, Değişen Barış Gücü Misyonları ve Türkiye'nin Katkısı”**, Avrasya Dosyası, BM Özel Sayısı, Cilt 8, Sayı 1, İlkbahar 2002.

Tütüncü Ayşe Nur, **İnsancıl Hukuka Giriş**, Beta Yayınları, İstanbul, 2006.

Williams John Fischer, “**Recent Interpretations of the Briand-Kellogg Pact**”, Royal Institute of International Affairs, Vol. 14, No. 3, Haziran 1935.